

Стратегія підвищення якості вищої фізкультурної освіти*ПВНЗ «Академія рекреаційних технологій і права» (м. Луцьк)*

Постановка наукової проблеми та її значення. Необхідність збереження й ефективного функціонування вітчизняних вищих навчальних закладів на сучасному етапі економічного розвитку народногосподарства, доцільність уключення у світовий освітній простір обумовлюють пошук найбільш раціональних шляхів і форм адаптації системи підготовки фізкультурних кадрів до вимог ринкової економіки.

Розглядаючи сферу вищої фізкультурної освіти як сукупну освітню діяльність, що протікає в спеціалізованому творчому середовищі, у систему соціальних пріоритетів слід уключати такі питання в їх взаємозв'язку: зміст освіти (гуманізація, фундаменталізація, міжпредметність, інтегративність, креативність); удосконалення педагогічних, у тому числі інформаційно-комунікаційних технологій; розвиток наукової й інноваційної діяльності; гармонізація стосунків вищих навчальних закладів із суспільством і державою; демократизація стосунків у вищій школі; структурні зміни та інституціональні перетворення; ефективний менеджмент; активна міжнародна співпраця.

У сучасний період відбуваються глобальні перетворення в науці, техніці, соціальній сфері, політиці, культурі, що створюють унікальну життєву ситуацію. Філософи й соціологи дають новому типові суспільства, що формується, такі назви, як «постіндустріальний», «інформаційний», «мультикультурний» і навіть «постсучасний». У період подібного глобального соціокультурного зрушення відбувається також зміна освітньої парадигми, оскільки на сфері освіти лежить завдання формування й виховання нового типу особистості, здатної реагувати та відповідати на ці «виклики історії». В. Г. Кремень вважає, що «зрозуміло, яка відповідальність лягає на освіту: її обов'язок – плекати людину, здатну відповісти на виклики ХХІ століття. Це час постійних невідворотних змін, час формування нового буття, до якого людину потрібно підготувати» [2].

У сучасних умовах глобалізації системи вищої освіти прагнуть до самоорганізації за мережевим принципом і функціонують як транснаціональні системи виробництва освітніх послуг. Таке бачення проблематики вищої освіти в умовах глобалізації зарубіжними вченими (J. Field [6], S. Marginson [7], J. Spring [8] та ін.) визначає і зміст відповідного академічного дискурсу. Можна виділити такі напрями розвитку цього дискурсу: економіка знань, неперервне навчання (lifelong learning), людський капітал і глобальна інтелектуальна міграція.

Питанням, пов'язаним із підвищення ефективності та якості вищої фізкультурної освіти, приділяли увагу О. Ю. Ажиппо, Н. О. Белікова, П. Б. Джурицький, М. В. Дутчак, Є. А. Захаріна, Л. І. Іванова, Є. Н. Приступа, А. В. Сват'єв, Л. П. Сущенко, О. В. Тимошенко, Б. М. Шиян й ін.

Завдання роботи – проаналізувати психолого-педагогічну літературу та літературу з фізичної культури для характеристики стратегії підвищення якості вищої фізкультурної освіти.

Методи дослідження – теоретичний аналіз й абстрагування психолого-педагогічної літератури та літератури з фізичної культури щодо стратегії підвищення якості вищої фізкультурної освіти.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Обізнаність населення, масштаби й традиції системи вищої освіти в Україні забезпечують її конкурентоспроможність у сучасних умовах. Провідну роль у національних освітніх системах відіграє вища школа, яка виступає як чинник підвищення якості людських ресурсів, нарощування інноваційного потенціалу суспільства та розвитку інших рівнів освіти.

В. В. Абрамова вважає, що традиційна система підготовки майбутніх фахівців, побудована на принципах предметно орієнтованої парадигми, має такі недоліки: розширення обсягу й кількості навчальних програм і, як наслідок, перенасичення існуючих освітніх стандартів та програм знаннями як кінцевими результатами діяльності студентів; зростаюча диференціація навчальних дисциплін, яка призводить до оволодіння лише окремими видами навчальної й педагогічної діяльності, а не до формування цілісної особистості майбутнього педагога; усереднений підхід до особистості, результат якого – «масове виробництво кадрів»; авторитарні підходи до керування освітою, уніфікація вимог, що зменшує ініціативу й відповідальність не тільки студентів, а й викладацького корпусу; відсутність у програмі професійної підготовки двох компонентів соціокультурного досвіду – досвіду творчості й

досвіду переживання (закладені лише знання й засоби діяльності), наслідком чого є невідповідність професійної підготовки загальнокультурному духовному розвитку особистості; результат освіти – професійна (предметна) підготовка, а не професійна компетентність [1, 34].

Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчив, що існують два терміни – «якість навчання» і «якість освіти», – які частково різні між собою, оскільки мають такі особливості. Термін «якість навчання» включає результат навчального процесу: організацію навчально-методичного процесу, стан матеріально-технічної бази, рівень кваліфікації професорсько-викладацького складу й інтелектуальний потенціал студентів вищого навчального закладу. Термін «якість освіти» складається з вищеперерахованих показників поняття «якості навчання», а також включає затребуваність випускника вищого навчального закладу в професійній діяльності та його оцінку з точки зору роботодавця.

Якість освіти можна визначити як міру відповідності результату освіти очікуванням (міра задоволення запитів) різних зацікавлених груп суб'єктів освіти (студентів, викладачів, батьків, роботодавців, органів управління освітою, суспільства в цілому). Якість освіти, – вважають М. Х. Салахов, В. Ю. Михайлов і В. М. Гостев, є інтегральною характеристикою, що стосується всього діяльнісного циклу, який включає проектування, реалізацію й контроль освітнього процесу, інфраструктурне забезпечення та самооцінку вищого навчального закладу [5].

Виходячи з трактування терміна «парадигма», закріпленого в методології науки Т. С. Куном [3], слід указати на принципове бачення досліджуваного предмета науки, а саме визначити сукупність цінностей, методів і засобів відносно якості вищої фізкультурної освіти в сучасний період розвитку суспільства.

Досвід роботи в системі вищої школи та узагальнення низки досліджень вітчизняних і зарубіжних учених та практиків вищої фізкультурної освіти дають підставу сформулювати низку положень, що характеризують її стан.

1) розробка програми реформування сфери вищої фізкультурної освіти здійснюється у відриві від соціально-економічних, демографічних і політичних тенденцій, не пов'язується із загальним напрямом реформ у соціальній сфері, тому не досягає своїх цілей;

2) відсутність адекватного інституціонального середовища, яке спрямоване на трансформацію системи управління вищою фізкультурною освітою та її організаційно-економічного механізму, не лише стримує, але й перешкоджає розвитку змісту вищої фізкультурної освіти, підвищенню її якості;

3) недостатнє урахування чинника регіоналізації систем вищої фізкультурної освіти, прагнення до одноманітності виступають серйозними причинами низької ефективності освітньої політики, що проводиться.

У широкому плані стратегія розвитку вищої фізкультурної освіти повинна формуватися, не лише виходячи з уявлення про неї як про виробника освітніх та інших послуг, вищу школу потрібно розглядати як творче середовище, соціокультурна функція якого полягає у відтворенні знань і цінностей, створенні концепцій, теорій, методологій, технологій та інформації. У науково-освітньому процесі повинні реалізовуватися не стільки стосунки «виробник – споживач послуги», скільки стосунки професійної співпраці, результат якої – новий рівень професійної компетентності його учасників, а також наявність громадських значущих інтелектуальних продуктів.

Значну увагу слід також приділити диверсифікації освітньої діяльності вищого навчального закладу фізкультурного профілю. Термін «диверсифікація» в освіті означає різноманітність, різнобічний розвиток, розширення видів послуг, що надаються, здійснення нових видів діяльності, не властивих раніше. Для майбутнього фахівця з фізичного виховання та спорту диверсифікація власної освіти означає оволодіння додатковими знаннями, уміннями, навичками й професійною компетентністю.

Вища фізкультурна освіта повинна виконувати такі функції: *по-перше*, соціальну, пов'язану з розвитком особистості майбутнього фахівця з фізичного виховання та спорту; *по-друге*, економічну, визначувану процесами відтворення робочої сили й фізкультурних кадрів. Міждисциплінарний характер вищої фізкультурної освіти вимагає адекватного синтезу методів системності та комплексності управління процесами організації освітньої діяльності.

Визначення парадигми якості вищої фізкультурної освіти припускає відповідь на питання, що слід розуміти під якістю вищої освіти. Так, Н. А. Морозова виділяє такі рівні: що таке якість вищої освіти на рівні галузі (мегарівень), наскільки цілі, що формулюються освітньою галуззю, відповідають цілям, які об'єктивно стоять перед суспільством; що таке якість вищої освіти на рівні регіону

(макрорівень), наскільки забезпечені потреби регіону у висококваліфікованому персоналі, у якісних освітніх послугах із використанням ресурсів освітніх установ, наукових організацій, підприємств, бізнес-структур та інших організацій; що таке якість вищої освіти на рівні вищого навчального закладу (мікрорівень), наскільки політика в галузі якості освіти відповідає місії вищого навчального закладу й сприяє його просуванню на ринку освітніх послуг; що таке якість освіти на рівні індивідуума (нанорівень), наскільки освіта сприяє формуванню сучасного світогляду, розвитку особистісних здібностей, громадянської ініціативи, стійкості та соціальної установки на успішність розв'язання професійних проблем і життєвих завдань, успішній адаптації в ринкових реаліях і конкурентному середовищі, а також забезпечує задоволення освітніх потреб [4].

Н. А. Морозова виокремлює такі складники парадигми якості вищої освіти:

1) мегарівень: визнання на рівні держави пріоритету академічної освіти над професійною; створення державними органами управління розвиненої системи академічних свобод, які збільшують можливості вищих навчальних закладів щодо взаємодії з науковими й виробничими підприємствами та організаціями; здійснення академічної мобільності персоналу й студентів, реалізації нових напрямів підготовки відповідно до запитів бізнесу, суспільства та громадян; формування прогресивної кадрової політики у сфері вищої освіти;

2) макрорівень: профілізація вищої освіти відповідно до потреб регіонального ринку праці; створення сприятливих умов для формування регіонального освітнього простору; визнання за вищими навчальними закладами системоутворювальної ролі, яка об'єднує знанневий, науковий, соціальний і людський капітал регіону;

3) мікрорівень: реалізація системи «освіта протягом життя» за рахунок розвитку додаткової освіти, упровадження ІКТ і персоналізації процесу освіти; створення механізмів взаємодії вищих навчальних закладів із промисловістю; розширення обміну досвідом у сфері вищої школи, у тому числі на міжнародному рівні;

4) нанорівень: зміна ставлення до вищої освіти як способу отримання професійних знань; уключення в систему ціннісних орієнтацій соціалізації як результату вищої освіти; визнання концепції «освіта протягом життя» необхідною умовою реалізації професійного й особистісного потенціалу [4].

Якість засобів та умов досягнення цілей освітнього процесу визначається такими основними чинниками: *якістю освітніх програм і технологій*, *якістю викладання* (наявність сучасних технологій навчання; академічна мобільність студентів на базі взаємного визнання навчальних курсів із зарубіжними вищими навчальними закладами; наявність оригінальних навчальних програм із різних форм навчання, що відповідають перспективним потребам суспільства й особистості); *якістю науково-педагогічних кадрів*; *якістю наукових досліджень* (висококваліфікований кадровий потенціал, здатний підтримувати діяльність системи на всіх рівнях відповідно до вимог освітніх стандартів; наявність взаємовигідних контактів із виробництвом; розвиток співпраці із зарубіжними організаціями); *якістю навчання тих, хто навчається* (якість навчання абітурієнтів; якість навчання студентів упродовж усього періоду підготовки); *якістю ресурсного забезпечення освітнього процесу* (наявність сучасної матеріально-технічної й експериментальної бази; наявність сучасного навчально-методичного та інформаційного забезпечення; якісні умови проведення занять (розклад занять, зручний для студентів і викладачів, стан навчальних аудиторій, наявність демонстраційного устаткування в аудиторіях); якісні соціальні умови: стипендія, якісний гуртожиток, умови для відпочинку, спілкування, заняття спортом); *якістю управління освітнім процесом у цілому*; *якістю кінцевого результату освітнього процесу* (якісною можна вважати освіту, якщо певні досягнення мають не лише студенти, але й викладачі як учасники освітнього процесу). Кінцевий результат навчання включає результати підсумкового контролю (за фахом); результати анкетування викладачів і студентів; результати олімпіад та конкурсів; результати психологічного тестування (інтелект, пам'ять, ціннісні орієнтації); результати медико-валеологічного обстеження.

Для підтримки на суспільно значущому рівні якості вищої фізкультурної освіти потрібно розробити цілісну систему, елементами якої повинні стати нове покоління Державних освітніх стандартів і розроблених на їх основі освітніх стандартів рівня вищих навчальних закладів; система суспільно-державної атестації вищих навчальних закладів фізкультурного профілю; система й технологія акредитації професійних освітніх програм зі спеціальностей громадськими професійними та спортивними об'єднаннями; система сертифікації фахівців фізкультурного профілю; система соціальних й економічних стимулів для професійного зростання та підвищення статусу вчителя фізичної культури,

фахівця з фізичної реабілітації та тренера-викладача з виду спорту в суспільстві; активізація соціокультурних чинників модернізації вищої фізкультурної освіти; створення єдиного інформаційного освітнього середовища вищого навчального закладу фізкультурного профілю; система постійного підвищення кваліфікації фізкультурних кадрів.

Висновки. Якість освіти прирівнюється до якості освітнього процесу й визначається якістю освітньої діяльності вищого навчального закладу та його ресурсів, що забезпечують успішність і високий освітній результат. Для реалізації стратегії підвищення якості вищої фізкультурної освіти потрібно побудувати логічно обґрунтовану систему експертно-аналітичних моделей, які дають змогу врахувати вимоги суб'єктів. Моделі повинні визначати найбільш доцільний сценарій розвитку вищого навчального закладу, реалізуючи принцип постійного підвищення якості вищої освіти.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в розробленні навчально-методичного забезпечення педагогічної діагностики результатів вищої фізкультурної освіти з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

Джерела та література

1. Абрамова В. В. Формирование профессиональной компетентности будущих учителей физической культуры : дис. ... канд. пед. наук : 08.00.14 / Абрамова Валентина Владимировна. – Тирасполь, 2006. – 237 с.
2. Кремень В. Г. Майбутнє – за індивідами, які активно мислять, які зуміють умонтуватися в системи штучного розуму [Електронний ресурс] / В. Г. Кремень. – Режим доступу : <http://ntsu.com.ua/ukraine/3637.html>.
3. Кун Т. С. Структура научных революций [Электронный ресурс] / Т. S. Kuhn. The Structure of Scientific Revolutions. Chicago, 1962 / пер. с англ. И.З. Налетова. – Режим доступа : <http://psylib.org.ua/books/kunts01>
4. Морозова Н. А. Изменение концепции «качество высшего образования» в современном обществе [Электронный ресурс] / Н. А. Морозова. – Режим доступа : <http://www.creativeconomy.ru/articles/25170>
5. Салахов М. Х. Организация системы оценки качества образования на основе единой корпоративной информационной системы управления вузом [Электронный ресурс] / М. Х. Салахов, В. Ю. Михайлов, В. М. Гостев. – Режим доступа : <http://www.science-community.org/ru/poiskvak>
6. Field J. Lifelong education / J. Field // International Journal of Lifelong Education. – 2001. – 20(1). – P. 3–15.
7. Marginson S. Dynamics of National and Global Competition in Higher Education / S. Marginson // Higher Education. – 2006. – Vol. 52. – P. 3.
8. Spring J. Research on Globalization and Education / J. Spring // Review of Educational Research. – 2008. – Vol. 78. – No. 2. – P. 330–363.

Анотації

Указано, що система оцінювання результатів якості вищої фізкультурної освіти повинна бути багатофакторною й багатofункціональною. Якість вищої фізкультурної освіти відображає її відповідність як системи, процесу та результату цілям, потребам, нормам і вимогам основних споживачів: особистості, суспільства й держави. На якість вищої фізкультурної освіти здійснюють вплив різноманітні чинники, найважливішими серед яких є: 1) якість цілей освітнього процесу; 2) якість засобів й умов досягнення цілей освітнього процесу; 3) якість кінцевого результату освітнього процесу.

Ключові слова: стратегія, якість, вища фізкультурна освіта.

Роман Карпюк. Стратегія підвищення якості вищого фізкультурного образования. Указывається, что система оценивания результатов качества высшего физического образования должна быть многофакторной и многофункциональной. Качество высшего физического образования отображает ее соответствие как системы, процесса и результата целям, потребностям, нормам и требованиям основных потребителей: личности, общества и государства. На качество высшего физического образования осуществляют влияние разнообразные факторы, важнейшими среди которых является: 1) качество целей образовательного процесса; 2) качество средств и условий достижения целей образовательного процесса; 3) качество конечного результата образовательного процесса.

Ключевые слова: стратегия, качество, высшее физкультурное образование.

Roman Karpiuk. The Strategy of Quality Improvement of Physical Culture Education. The author points out that the system of assessing the results of quality of higher physical culture should be multifactorial and multifunctional. Quality of higher physical culture education reflects its correspondance as a system, process and result with aims, needs, norms and demands of the main consumers: personality, society and a state. Quality of higher physical culture education is influenced by various factors, the main of which are: 1) quality of aims of educational process; 2) quality of means and conditions of achievement of educational process aims; 3) quality of the final result of educational process.

Key words: strategy, quality, higher physical culture education.